

Wprowadzenie

Opracowanie jest efektem międzynarodowej współpracy naukowej pomiędzy Instytutem Studiów Regionalnych i Globalnych Wydziału Geografii i Studiów Regionalnych Uniwersytetu Warszawskiego oraz Wydziałem Humanistyki i Nauk Społecznych Uniwersytetu Zjednoczonych Emiratów Arabskich w Al-Ajn, w Abu Zabi. Współpraca zapoczątkowana w 2008 roku trwa do dzisiaj [Dudek, Łęcka 2013]. Strona polska zaproponowała wspólne badania mieszczące się w ramach tzw. rozwoju obszarów pustynnych, a strona emiracka zaproponowała oazy Liwa, jako miejsce szczególnie cenne i interesujące dla każdego członka plemienia Bani Jas, z którego wywodzą się emirowie Abu Zabi i Dubaju.

Badania terenowe odbywały się w dwóch etapach: w lutym/marcu 2009 roku i powtórne w 2012 roku. Wspólnie ustalono, iż celem nadrzędnym projektu jest przygotowanie oceny sytuacji społeczno-gospodarczej w oazach, identyfikacja kierunków rozwoju przestrzennego oraz ocena relacji pomiędzy człowiekiem i środowiskiem przyrodniczym.

Projekt finansowany był głównie z środków własnych uczestników, przy wsparciu Instytutu Studiów Regionalnych i Globalnych Wydziału Geografii i Studiów Regionalnych UW, Fundacji Uniwersytetu Warszawskiego, Rady Konsultacyjnej ds. Studenckiego Ruchu Naukowego UW, Uniwersytetu Zjednoczonych Emiratów Arabskich w Al Ajn oraz grantu wydawniczego Wydawnictw Uniwersytetu Warszawskiego.

Fot./Photo Linda Arthur

Rycina. 1. Uczestnicy badania pilotażowego w oazach Liwa w 2009 roku; od prawej: drugi – Saif Salim Al Qaydi, piąty – Robert M. Arthur; od lewej: drugi – Gerald Garland, trzeci – Marcin W. Solarz, czwarta – Anna Dudek, w głębi – Izabella Łęcka

Prof. Saif Salim Al Qaydi był w latach 2006–2010 asystentem dziekana ds. studenckich na Uniwersytecie Zjednoczonych Emiratów Arabskich w Al-Ajn, od 2010 – kierownikiem Zakładu Geografii i Planowania Miejskiego (Chair of the Department of Geography and Urban Planning), a od roku 2003 jest dziekanem Wydziału Nauk Humanistycznych i Społecznych (Dean of College of Humanities and Social Sciences) na tymże uniwersytecie; prof. Gerald Garland był w 2009 roku dyrektorem Programu Geografii (Director of Geography Programme) Uniwersytetu ZEA w Al-Ajn

Figure 1. Participants of the pilot study in Liwa Oasis, 2009; from the right: second Saif Al Qaydi, fifth – Robert M. Arthur; from the left: second – Gerald Garland, third – Marcin W. Solarz, fourth – Anna Dudek and next – Izabella Łęcka

Ze strony emirackiej projektem kierował dr Robert M. Arthur, geograf, specjalista w zakresie Systemów Informacji Geograficznej (Geographical Information Systems, GIS). Pełnił on rolę zarówno kierownika merytorycznego, jak i organizacyjnego. Ze strony polskiej projektem kierowała dr Izabella Łęcka, geograf, specjalista w zakresie geografii regionalnej krajów rozwijających się.

W 2009 roku 13-osobowy zespół – składający się ze specjalistów w zakresie klimatu, rolnictwa, transportu, gospodarki przestrzennej, GIS i ochrony środowiska – odbył wizytę studyjną w oazach Liwa. Wyprawa miała charakter 2-dniowej wycieczki terenowej, uzupełnionej w następnych dniach przez bardziej szczegółowe badania. Trzyosobowy zespół polski (Anna Dudek, Izabella Łęcka i Marcin Wojciech Solarz) pozostał na miejscu w Liwie przez kolejne trzy dni, przeprowadzając wstępną inwentaryzację lokalnych problemów, wartych wnikliwszych badań. Wynikiem tej wizyty studyjnej było przygotowanie przez Instytut Studiów Regionalnych i Globalnych sesji „Development in the Desert. Field Research in Oasis: United Arab Emirates Case” na Światowym Kongresie Badań nad Bliskim Wschodem (World Congress for Middle Eastern Studies; WOCMES 3) w dniach 19–24 lipca 2010 roku w Barcelonie, zorganizowanym przez Europejski Instytut Śródziemnomorski (IEMed) i Uniwersytet Autonomia de Barcelona (UAB). Dyskusja w międzynarodowym gronie specjalistów pozwoliła uszczegółowić koncepcje następnego etapu planowanych badań w oazach Liwa.

Do właściwego badania doszło w dniach 6–20 lutego 2012 roku. Zespół badawczy tym razem stworzyli pracownicy i studenci ISRiG WGSR UW we współpracy z dr. Robertem M. Arthurem z Uniwersytetu Zjednoczonych Emiratów Arabskich z Al-Ajn. Osoby uczestniczące w tej turze badań są autorami przedstawionych poniżej artykułów poświęconych oazom Liwa.

Praca 7-osobowego zespołu z Polski na obszarze Liwy była możliwa dzięki zakwaterowaniu w należącym do miejscowej administracji pensjonacie. Poruszanie się po rozciągającej się na długości ponad 100 km grupie oaz umożliwiał dobrze rozwinięty lokalny transport, służący imigrantom pracującym w rolnictwie.

*

Po raz pierwszy nazwę społeczności Bani Jas wymienił w 1580 roku wenecki podróżnik Gasparo Balbi, gdy opisywał wybrzeże od dzisiejszego Kataru po emirat Ras Al Chajma. Beduini Bani Jas zasadniczo prowadzili koczowniczy tryb życia, jednak część z nich

osiadła na stałe w Liwie, sezonowo zajmując się połowem pereł na wybrzeżu [Lienhardt, Al Shahi 2001].

Kontakty północnej części Półwyspu Arabskiego z Europą zapoczątkowali w XVI wieku portugalscy kupcy, którzy jednak nie ingerowali w życie lokalnych władców, zwłaszcza tych mieszkających na pustyni. Handel z wybrzeżem pozwalał jednak, poczynając od XVI wieku, na rozwój gospodarczy i społeczny oaz Liwa, wspierając wzrost politycznego znaczenia zamieszkującej w tej części Półwyspu Arabskiego konfederacji plemiennej Bani Jas (Bani Yas). Na grupę Bani Jas składają się plemiona: Al Bu Falah (Al Nahajjan), Al Bu Falasah (Al Maktoum), Al Hameli, Al Romaithi, Al Mazroui, Al Sibusi, Al Marar, Al Muhairi, Al Mehairbi, Al Qubaisi [*Bani Yas Tribes...*]. Z czasem w grupie tej wiodącym beduińskim rodem stał się ród Al Bu Falah, wywodzący się właśnie z Liwy.

Do czasu odkrycia ropy naftowej oazy – takie jak Liwa czy Al-Ajn – były znacznie aktywniejsze i zamożniejsze niż miasto Abu Zabi. Zwłaszcza lepiej zniosły kryzys lat 30. XX wieku, związany z wprowadzeniem przez Japończyków na światowy rynek sztucznych pereł. Rodziny zajmujące się połowem i handlem naturalnymi perłami w Abu Zabi zaczęły gwałtownie biednieć i wracać do oaz, także do Liwy. Na początku XX wieku szacowano liczbę Bani Jas na ok. 12 tys., z czego 2 tys. prowadziło koczowniczy tryb życia, a w oazach Liwa mieszkało ok. 5 tys. osób [Heard-Bey 2004: 27].

Odkrycie i eksploatacja od 1962 roku ropy naftowej przyniosły wzrost zamożności kraju i małe, biedne połacie terenów zielonych w oazach dużym nakładem kosztów zmieniono na bujne ogrody. Szejkowie deklarują: „Cenimy nasze środowisko, ponieważ jest integralną częścią naszego kraju, historii i dziedzictwa” [Wells 2011: 54].

Jednym z pierwszych odkrywców tej części Półwyspu Arabskiego był Tom Barger, który lata 1937–1940 spędził jako młody geolog na pustyni Ar-Rab Al-Chali (*Empty Quarter*). Podczas swojej podróży pisał szczegółowe listy do żony, które dzisiaj stanowią jedną z bardzo nielicznych wczesnych relacji o tych ziemiach [Barger 2000].

Wśród najbardziej znanych osób, które zapisały się w historii odkrywania tego terenu, był Wilfred Thesiger – brytyjski podróżnik i badacz, który w latach 40. XX wieku eksplorował rozległe prze-

strzenie pustyni Ar-Rab Al-Chali. Podczas pierwszej wyprawy w 1946 roku nie dotarł on do samej oazy, ale jego wysłannicy kupowali tam żywność (mąkę, daktylę, cukier, kawę, herbatę) na dalsze tygodnie podróży. Opisywali wówczas oazy jako mozaikę gajów palmowych, wiosek i studni [Thesiger 2010: 137–141].

Podczas drugiej wyprawy Thesiger zobaczył tylko zachodnią część oaz – Qutuf i Dhaufir. Na wyprawę dalej na wschód nie miał już pieniędzy.

W swoich przekazach o Liwie Thesiger pisał o dobrze utrzymanych gajach palmowych, rosnących u podnóża wydym i obejściach ogrodzonych płotkami. Płotki umieszczano także na szczytach wydym, aby przeciwdziałać przemieszczaniu się piasków. Poza palmami nic innego nie uprawiano, prawdopodobnie z powodu dużego zasolenia. Ludzie nie byli życzliwie nastawieni do obcych. Za Thesigerem, w 1948 roku, zniechęcająco krzyczeli: „nie wracaj” [O’Sullivan 2009: 12]. On mimo to wielokrotnie wracał, zauroczony tym miejscem.

Podróżujący w latach 50. XX wieku po tym terenie Julian Walker [1999], młody brytyjski dyplomata, w swojej pierwszej zagranicznej podróży odnotował, iż od czasu relacji Thesigera niewiele się zmieniło.

Zauroczona pozostałością lokalnego budownictwa Polka, Sandra Piesik¹, w latach 2009–2013 odtworzyła w oazie Liwa pamięć o domach z liści palm daktylowych (Arish). Wspierając się fotografiami Sir Wilfreda Thesigera z lat 1945–1950 i pamięcią beduińskich kobiet z rodu Al Mazroui, w 2011 roku doprowadziła do powstania Liwa Arish House Project, czyli budowy kompletnego domostwa typu Arish we wsi Mougab, gdzie takie domy istniały jeszcze w latach 80. XX wieku. W kwietniu i maju 2012 roku Sandra Piesik zorganizowała także wystawę domów Arish w Królewskim Towarzystwie Geogra-

¹ Sandra Piesik pracuje w Biurze Projektowym AEDAS Architects Ltd. w Londynie, a od 2006 roku w jego oddziale w Dubaju. W 2014 roku obroniła pracę doktorską pt. „Liście palm daktylowych jako naturalny materiał budowlany w innowacyjnej konstrukcji w krajach rozwijających się” na Wydziale Architektury i Wzornictwa Uniwersytetu Artystycznego w Poznaniu.

ficznym w Londynie, na którą to ekspozycję autorską zużyła 4 tys. liści palmowych, a obejrzało ją 5 tys. osób [Collins 2011].

Nazwa Liwa nie jest jedynym określeniem grupy oaz na pograniczu terenów Bani Jas i Saudów. Zarówno Barger, jak i Walker wspominali o oazie Liwa, przypisując jej nieco inną nazwę. U Barger Jiwa Oasis to ta sama oaza, która w książce Walkera nazywana jest Liwa Oasis. Jiwa była nazwą przyjętą przez plemię Murra, a Liwa – to nazwa używana przez Manasir i Awamir [Barger 2000: 38].

Przewodnik karawan z plemienia Murra powiedział Bargerowi, że ludzie w oazie są „jak króliki, atakowane przez jastrzębie z góry i wilki z dołu, muszą płacić podatek palmowy szejkowi Abu Zabi i wielbłądzi podatek do ibn Sauda” [ibidem: 75]. Przewodnik twierdził, że przez wiele lat oazy należały zarówno do Arabii Saudyjskiej, jak i Abu Zabi.

Najwięcej czasu na badanie oaz Liwa poświęciła doktor Frauke Heard-Bey, która blisko 40 lat przepracowała w Centrum Dokumentacji i Badań w Abu Zabi (obecnie Narodowe Centrum Dokumentacji i Badań). W październiku 1969 roku i lutym 1974 roku odwiedziła Liwę, opisując ją w artykule *Development Anomalies in the Bedouin Oases of Al Liwa* [1974]. Od tego czasu jednak wiele się tam zmieniło.

Introduction

This study is the result of international scientific cooperation between the Institute of Regional and Global Studies, the Faculty of Geography and Regional Studies at the University of Warsaw and the Faculty of Arts and Social Sciences at the United Arab Emirates University in Al Ain (Abu Dhabi). The cooperation started in 2008 and is continued until today [Dudek, Łęcka 2013]. The Polish side proposed joint research within the framework of the so-called development of desert areas, and the UAE side proposed the Liwa Oasis as a particularly valuable and interesting area for each member of the Bani Yas tribe, where emirs of Abu Dhabi and Dubai have their beginnings.

The fieldwork took place in two stages: in February / March 2009 and was repeated in 2012. The international team established that the primary objective of the project is to prepare the assessment of socio-economic situation in the oases, to identify directions of development planning and to evaluate the relationship between man and the natural environment.

The project was financed mainly from funds of its own participants, with the support of the United Arab Emirates University in Al Ain, the Faculty of Geography and Regional Studies, the University of Warsaw, University of Warsaw Foundation and the publishing grant of Warsaw University Press.

From the UAE, the project was headed by Robert M. Arthur, a geographer, specialist in Geographical Information Systems (GIS). He served as both the substantive and organizational head.

On the Polish side, the project was headed by Izabella Łęcka, a geographer, specialist in regional geography of developing countries.

In 2009, the 13-member team consisting of specialists in climate, agriculture, transport, spatial planning, GIS and environmental protection held a study visit to Liwa. The expedition had the nature of a 2-day field trip, supplemented in the next few days with a more detailed study. The triple Polish team (Anna Dudek, Izabella Łęcka and Marcin W. Solarz) remained in Liwa for three days and carried out a preliminary inventory of the local problems, worth doing in-depth research. The result of this study visit was a session: “Development in the Desert. Field Research in Oasis: United Arab Emirates Case” organized in 2010 by the Institute of Regional and Global Studies at the World Congress for Middle Eastern Studies (WOCMES 3) in Barcelona, hosted by the European Institute of the Mediterranean (IEMed) and the University Autònoma de Barcelona (UAB). The discussion among international experts helped refine the concepts of the planned next phase of the future studies in Liwa.

The proper research took place on 6–20 February 2012. The research team consisted of 7 Polish members from the Faculty of Geography and Regional Studies, the University of Warsaw, with a collaboration of Robert Arthur from the United Arab Emirates University in Al Ain. Participants of this study are the authors of the texts listed below, devoted to the Liwa Oasis.

The fieldwork in the Liwa area was possible thanks to accommodation in the guesthouse which belongs to the local administration. A well-developed local transport, serving immigrants working in agriculture, allowed navigating of over 100-km-long group of oases.

*

For the first time the name of the Bani Yas tribe was mentioned by the Venetian traveller Gasparo Balbi in 1580, when he described the gulf coast from Qatar to Ras Al Khaimah. The Bedouin of the Bani Yas essentially led a nomadic life, but some of them settled permanently in Liwa, seasonally dealing with coastal pearl fishing [Lienhardt, Al Shahi 2001].

The contact of the northern part of the Arabian Peninsula and Europe was initiated in the sixteenth century by Portuguese traders, who, however, did not intervene in the life of local rulers, especially those living in the desert. But this trade with the coast allowed, however, for economic and social development of the Liwa Oasis, supporting the growth of the political importance of the Bani Yas tribal confederation. A group of the Bani Yas consisted of tribes: Al Bu Falah (Al Nahajjan), Al Bu Falasah (Al Maktoum), Al Hamelia, Al Romaithi, Al Mazroui, Al Sibusi, Al Marar, Al Muhairi, Al Mehairbi, Al Qubaisi [*Bani Yas Tribes...*]. In time, the leading group became Al Bu Falah, derived precisely from Liwa.

Until the discovery of oil, oases such as Liwa and Al Ain were much more active and wealthier than the city of Abu Dhabi. In particular, they better handled the crisis of the 1930s associated with the introduction of artificial pearls by the Japanese. After that, families involved in fishing and trading of natural pearls in Abu Dhabi rapidly began to grow poor and come back to the oases, also to Liwa. In the early twentieth century, the number of the Bani Yas was estimated at approximately 12,000, including 2,000 who led a nomadic life. Approx. 5,000 people lived in the Liwa Oasis at that time [Heard-Bey 2004: 27].

The discovery and exploitation of crude oil since 1962 resulted in an increase of wealth of the country; moreover, poor expanses of green areas in the oases changed to the lush gardens at a significant cost. Sheikhs declare: “We value our environment, because it is an integral part of our country’s history and heritage” [Wells 2011: 54].

One of the first explorers of the Arabian Peninsula was a young geologist Tom Barger, who spent the years 1937–1940 in the Rub ‘al Khali Desert (Empty Quarter). During his trip he wrote detailed letters to his wife, which today are one of the very few early reports on these lands [Barger 2000].

Among the most famous people who have gone down in the history of exploring this area was Wilfred Thesiger, the British traveller and explorer, who in the 1940s explored the vast spaces of the Rub ‘al Khali Desert. During his first expedition in 1946, he did not arrive at oasis by himself, but his envoys bought there food (flour,

dates, sugar, coffee, tea) for further weeks of travelling. They described the oasis as a mosaic of palm groves, villages and wells [Thesiger 2010: 137–141].

During the second expedition, Thesiger saw only the western part of the oases – Qutuf and Dhaufir. He had no money to see more places to the east. In his reports Thesiger wrote about well-maintained date palm groves at the foot of the dunes, and huts fenced around. Fences were also placed on the tops of the dunes to prevent the movement of sand. Besides palm trees, nothing else was cultivated there, probably because of the high salinity. People were not friendly to strangers at all. In 1948, they discouragingly shouted to Thesiger,: “do not come back” [O’Sullivan, 2009: 12]. He nevertheless repeatedly returned, enchanted by this place.

Travelling in the 1950s, Julian Walker [1999], a young British diplomat in his first foreign trip, noted that little has changed since Thesiger’s relation.

Captivated by the remains of a local construction, in 2009–2013 Sandra Piesik (with Polish originality) reconstructed a traditional hut made of palm leaves (Arish) in Liwa. Supported by Sir Wilfred Thesiger’s photographs from the years 1945–1950 and memory of Bedouin women from Al Mazroui family, in 2011 she started the Liwa Arish House Project in the village Mougab, where these houses were still standing until the 1980s. In April and May 2012, Sandra Piesik organized an exhibition of the Arish-type houses in the Royal Geographic Society in London, which used 4,000 palm leaves and was visited by 5,000 people [Collins 2011].

Liwa is not the only name for this group of oases. Both Barger and Walker talked about the Liwa Oasis, assigning it a different name. Jiwa Oasis in Barger’s notes is the same place as Liwa Oasis in Walker’s book. Jiwa was the name adopted by the Murra tribe, and Liwa is the name used by the Manasir and Awamir [Barger 2000: 38].

The hearse guide from the Murra tribe said to Barger that people in this oases are “like rabbits, attacked by hawks from the top and wolves from the bottom, have to pay palm tax to Sheikh of Abu Dhabi and camel tax to ibn Saud” [ibidem: 75]. The guide said that for many years the oases belonged to both Saudi Arabia and Abu Dhabi.

Frauke Heard-Bey, who for nearly 40 years worked at the Centre for Documentation and Research in Abu Dhabi (now: The National Centre for Documentation and Research), spent the longest time studying the Liwa Oasis. In October 1969 and February 1974 she visited Liwa and described it in the article *Development Anomalies in the Bedouin oases of Al Liwa* [1974]. Since then, however, much has changed there.

Literatura / Literature

- Bani Yas Tribes* – His Highnes Sheikh Mohammed bin Rashid Al Maktouri, <http://www.sheikhmohammed.co.ae/en-us/Pages?History-Bani-Yas_Tribe.aspx>, dostęp: 04.04.2016.
- Barger T., 2000, *Letters from Arabia 1937–1940*, Salwa Press, Vista, z bazy: <www.questia.com>.
- Collins L., 2011, *Fame for Bedouin huts built before architects or plans*, The National, <<http://www.thenational.ae/lifestyle/fame-for-bedouin-huts-built-before-architects-or-plans>>, dostęp: 22.02.2013.
- Drażkiewicz J., 2014, *Recenzja dorobku artystycznego i dydaktycznego Pani mgr Sandry PIESIK*, <<http://uap.edu.pl/media/2015/06/Recenzja-prof.-Jozef-Drazkiewicza.pdf>>, dostęp: 22.01.2016.
- Dudek A., Łęcka I., 2013, *Badania terenowe w oazach Liwa w Zjednoczonych Emiratach Arabskich*, [w:] A. Dudek (red.), *Szczęśliwi i biedni. Wieś i rolnictwo wobec współczesnych wyzwań*, WUW, Warszawa.
- Heard-Bey F., 1974, *Development Anomalies in the Bedouin Oases of Al Liwa*, „Asian Affairs”, vol. 61, part III, p. 272–286.
- Heard-Bey F., 2004, *From Trucial States to United Arab Emirates. A Society in Transition*, Motivate Publishing, London.
- Lienhardt P., Al Shahi A., 2001, *Shaikhdoms of Eastern Arabia*, Palgrave, New York, z bazy: <www.questia.com>.
- O’Sullivan E., 2009, *The Final Piece of the Puzzle: Abu Dhabi Is Set to Unveil the Last Element in Its Strategy to Increase the Contribution of Tourism to the Economy with Its Al-Gharbia 2030 Masterplan for the Development of the Western Region*, „Middle East Economic Digest”, vol. 53, no. 45, p. 12+, z bazy: <www.questia.com>.
- Thesiger W., 2010, *Arabian Sands*, Motivate Publishing, Dubai, UAE.
- Walker T., 1999, *Tyro on the Trucial Coast*, The Memoir Club, Durham, z bazy: <www.questia.com>.
- Wells R., 2011, *Abu Dhabi: Contemporary Trailblazer with a Historic Past*, The Middle East, Issue: 426, p. 54+, z bazy: <www.questia.com>.

